

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ЮРІЯ
ФЕДЬКОВИЧА

ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ФІНАНСІВ І КРЕДИТУ

Ключові аспекти регулювання та нагляду діяльності на ринку страхування

Кваліфікаційна робота
Рівень вищої освіти – перший (бакалаврський)

Виконала: студентка IV курсу, групи 472
заочної форми навчання
спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та
страхування»

Гур'єва Анна Едуардівна _____
(підпис)

Керівник: доцент кафедри фінансів і кредиту

Олексин Артур Григорович _____
(підпис)

*До захисту допущено
на засіданні кафедри
протокол № ____ від _____ 2024 р.
Завідувач кафедрою фінансів і кредиту
_____ проф. Нікіфоров П.О.*

Чернівці – 2024

АНОТАЦІЯ

Гур'єва А.Е. Ключові аспекти регулювання та нагляду діяльності на ринку страхування. Рукопис.

Кваліфікаційна робота на здобуття першого (бакалаврського) рівня вищої освіти зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування». Чернівецький національний університет ім. Юрія Федьковича. Чернівці. 2024. 58 с.

У бакалаврській роботі опрацьовано нормативне підґрунтя регулювання страхового ринку, розглянуто теоретичні основи державного регулювання та нагляду ринку страхування в Україні. Проведено аналіз стану та тенденцій розвитку ринку страхування. Виявлено, що в умовах воєнного стану підходи до аналізу та інформативність основних показників трансформуються. Визначено основні напрями змін діяльності страхових компаній в умовах воєнного стану. Систематизовано виклики, з яким стикнувся страховий ринок в період дії воєнного стану, акцентовано увагу на пошуку шляхів їх нейтралізації.

Ключові слова: ринок страхування, учасники ринку, державне регулювання ринку страхування, воєнний стан.

SUMMARY

Gur'yeva A.E. Key aspects of regulation and supervision of activities in the insurance market. Manuscript.

Qualification work for the first (bachelor's) level of higher education in the specialty 072 «Finance, banking and insurance». Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University. Chernivtsi. 2024. 58 с.

The bachelor's thesis analyzes the regulatory framework for insurance market regulation, examines the theoretical foundations of state regulation and supervision of the insurance market in Ukraine. The author analyzed the state and trends of the insurance

market. It is revealed that in the conditions of martial law, approaches to the analysis and information content of key indicators are transformed. The main directions of changes in the activities of insurance companies under martial law are identified. The challenges faced by the insurance market during the period of martial law are systematized, and attention is focused on finding ways to neutralize them.

Keywords: insurance market, market participants, state regulation of the insurance market, martial law.

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання чужих ідей, результатів і текстів наукових досліджень мають посилання на відповідне джерело.

_____ А.Е. Гур'єва

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ НА СТРАХОВОМУ РИНКУ В УКРАЇНІ.....	8
1.1. Суть, функції та учасники ринку страхування в Україні	8
1.2. Суть державного регулювання діяльності на ринку страхування в Україні..	16
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТА НАГЛЯДУ ДІЯЛЬНОСТІ УЧАСНИКІВ РИНКУ СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ	23
2.1. Аналіз особливостей державного регулювання діяльності на ринку страхування у сучасних умовах	23
2.2. Аналіз ринку страхування в Україні за 2021 – 2023 роки.....	33
РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМИ ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ РИНКУ СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ У СУЧАСНИХ УМОВАХ	41
3.1. Перешкоди розвитку ринку страхування на сучасному етапі	41
3.2. Тенденції вдосконалення нормативно-правового регулювання діяльності на ринку страхування	45
ВИСНОВКИ	51
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	53

ВСТУП

Становлення та розвиток страхового ринку в Україні відбувається на рівні соціального, технологічного, політичного, економічного, правового, інноваційно-інвестиційного середовища, а також світових глобалізаційних змін.

В умовах значних економічних змін та військових дій росії на території України розвиток ринку страхування, який має свої особливості та ознаки залежно від стадії життєвого циклу, суттєво обмежений. Ці обставини зумовлюють необхідність застосування державними органами ефективного механізму державного регулювання ринку страхування, спрямованого на подолання проблем розвитку ринку страхування, що сприятиме покращенню його функціонування та розвитку вітчизняної фінансової системи і економіка в цілому.

Внутрішні та зовнішні ризики та загрози посилюють роль ринку страхування в сучасному глобалізованому світі. Учасники ринку страхування забезпечують захист від збоїв на ринку, наслідків природних і техногенних катастроф, забезпечують безпеку як суб'єктів господарювання, так і громадян.

Через недовіру до ринку страхування сьогодні мало хто з громадян країни пов'язує своє благополуччя з темпами його розвитку, що зумовлено чинниками, які важко подолати в короткостроковій перспективі. Така ситуація потребує вирішення тих проблем, які стримують розвиток та гальмують позитивне сприйняття страхування українським суспільством.

Тому особлива увага приділяється поглибленню наукових досліджень діяльності на ринку страхування та використанню ефективного механізму державного регулювання ринку страхування в Україні.

Теоретичні та практичні аспекти ринку страхування досліджували вітчизняні та зарубіжні вчені. Серед українських науковців це: А. Баранов, В. Баранова, Т.

Богріновцева Л., Боднарук О. [20], Гарматій Т.Д. [25], Докторова Н. П. [29], Кужелєв М.О. [36], Осадець С. [40].

Метою кваліфікаційної роботи є розробка теоретичних підходів до функціонування ринку страхування України та обґрунтування рекомендацій щодо підвищення ефективності механізму державного регулювання ринку страхування на сучасному етапі розвитку економіки.

Для досягнення мети в роботі ставляться такі завдання:

- розкрити суть, особливості та функції ринку страхування як складової фінансової системи;
- охарактеризувати структуру ринку страхування та систематизувати класифікацію ознак і видів страхування;
- дослідження сучасних підходів до розуміння державного регулювання та нагляду ринку страхування;
- розробка концепції розвитку ринку страхування.

Об'єктом дослідження є ринок страхування України та його структурні складові.

Предметом дослідження є теоретико-методологічні основи розвитку ринку страхування та практичні аспекти вдосконалення механізму його державного регулювання та нагляду.

Методологічною основою кваліфікаційної роботи є загальнонаукові та спеціальні методи пізнання, концептуальні основи сучасної економічної теорії, наукові праці вчених-економістів з проблем розвитку ринку страхування та його державного регулювання.

Для досягнення поставлених цілей у роботі використано низку методів: системного, наукового абстрагування (для з'ясування суті державного регулювання ринку страхування); теоретичне узагальнення (у визначенні суті поняття ринку страхування, його ознак і функцій); аналіз та синтез (проаналізувати цілісність ринку страхування, виділити характерні риси); порівняльний (при оцінці розвитку

ринку страхування); табличні, графічні (для відображення розвитку ринку страхування України); економіко-статистичний (при вивченні стану та особливостей розвитку ринку страхування).

Інформаційною базою дослідження є законодавчі та нормативно-правові акти України і зарубіжних країн, статистичні та інформаційні матеріали Національного банку України, Державної служби статистики України, а також монографії, публікації у періодичних виданнях, наукові праці вітчизняних і зарубіжних авторів, науково-методична та довідкова література, матеріали страхових компаній, інтернет-ресурси.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ НА СТРАХОВОМУ РИНКУ В УКРАЇНІ

1.1. Суть, функції та учасники ринку страхування в Україні

Страховий ринок – складова фінансового ринку, сфера діяльності учасників страхового ринку з надання та отримання страхових послуг.

Ринок страхування, а точніше страховий ринок, також можна розглядати як систему організації грошових відносин з формуванням і розподілом страхового фонду для забезпечення страхового захисту суспільства за допомогою системи страхових організацій, що беруть участь у наданні страхових послуг.

Продуктом на ринку страхування є страхова послуга – специфічний продукт, що реалізується страховиком на договірних засадах за аванс страхувальника з метою отримання прибутку та задоволення потреб страхувальника та захисту його економічних інтересів від наслідків раптових несприятливих обставин, подій (страхових випадків).

На цьому фоні в рамках ринком страхування доцільно розглядати всю сукупність економічних відносин між його учасниками з купівлі-продажу страхових послуг, у ході яких формуються попит, пропозиція та ціна на страхові послуги, тобто укладаються договори страхування та відповідно виконуються зобов'язання.

Згідно Закону України «Про страхування», страхування – це: «вид цивільно-правових відносин щодо захисту майнових інтересів фізичних осіб та юридичних осіб у разі настання певних подій (страхових випадків), визначених договором страхування або чинним законодавством, за рахунок грошових фондів, що

формується шляхом сплати фізичними особами та юридичними особами страхових платежів (страхових внесків, страхових премій) та доходів від розміщення коштів цих фондів» [5].

Обов'язковими умовами функціонування страхового ринку є наявність:

- предмети страхування мають споживчу вартість;
- потреба в страхових продуктах і послугах;
- суб'єкти страхових відносин – страхувальники, страховики та інші суб'єкти, здатні задовольнити або спожити зазначені потреби;
- можливість прийняти рішення про участь у договорі страхування.

На обсяг попиту на страхові послуги впливають фактори:

- 1) потреби населення та суб'єктів господарювання у страховому захисті;
- 2) купівельна спроможність потенційних страхувальників.

Пропозицією на ринку страхування правомірно розглядати діяльність страховиків з розробки та впровадження страхових послуг, здатних задовольнити потреби потенційних страхувальників у страховому захисті відповідно до їх купівельної спроможності.

Основними учасниками ринку страхування є страховики та страхувальники, кожен з яких виконує свою функцію, має свою специфіку та механізми реалізації економічних інтересів. Зростання ризиків, збільшення кількості страховиків і страхувальників, а також ускладнення механізмів взаємовідносин між ними визначають успіх посередників на ринку страхування.

Предметом ринку страхування є страхові продукти – специфічні страхові послуги, які надаються страхувальнику при виконанні договору страхування (пропонуються на страховому ринку). Перелік видів страхування, якими може скористатися страхувальник, відображає широту ринку страхування.

Для ринку страхування характерні всі функції страхування, а також ряд специфічних функцій, таких як:

- економічні (резервування частки виробленої продукції для компенсації випадкових втрат факторів виробництва);

– фінансові (накопичення частки капіталу для подальших інвестицій);

– соціальні (захист майнових інтересів фізичних та юридичних осіб при настанні страхового випадку, комерційний та соціальний захист, пенсійне забезпечення населення).

Стан і розвиток ринку страхування характеризують такі основні показники:

– кількістю страхових продуктів (видів страхування);

– розміром активів, в тому числі репрезентованих математичними та технічними страховими резервами;

– кількістю страхових товариств;

– обсягом зібраних страхових платежів;

– кількістю укладених страхових договорів;

– обсягом страхових виплат;

– місткістю перестраховального сегмента ринку;

– сукупний розмір власного капіталу страхових організацій, статутний капітал, середній розмір статутного капіталу на одну страхову компанію;

– концентрація ринку (кількість компаній з найбільшими частками ринку);

– структура страхових виплат (співвідношення надходжень від страхових виплат за різними видами страхування або їх групами до загальної суми надходжень);

– місткість страхового сегмента ринку (сукупний обсяг відповідальності всіх страхових компаній);

– обсягом страхової премії в масштабах регіональних і міжнародного страхових ринків.

На розвиток ринку страхування впливають такі основні фактори:

– рівень матеріального добробуту населення;

– рівень розвитку економіки й стабільність національної валюти;

- доступність страхових послуг;
- рівень страхової культури;
- розвиненість страхового законодавства.

Структура ринку страхування – взаємозв'язки і відносини між різними інститутами, суб'єктами (страховими компаніями та страхувальниками) та об'єктами (видами і технологіями страхування) страхового ринку, які виникають і відтворюються в результаті страхового процесу.

Структуру ринку страхування визначають учасники ринку:

- професійні учасники ринку страхування, до яких належать страхові компанії, перестрахові компанії та страхові посередники;
- страхувальники – споживачі страхових послуг;
- суб'єкти інфраструктури ринку страхування: актуарії, аудитори, консультанти тощо.

Страхові компанії є найважливішим структурним елементом ринку страхування. Страхова компанія – це організація, яка відповідно до отриманої ліцензії бере на себе зобов'язання відшкодувати страхувальнику шкоду, заподіяну страховим випадком, або виплатити страхову суму за певну плату.

Згідно Закону України «Про страхування», страхові компанії – це: «фінансові установи, які створені у формі акціонерних, повних, командитних товариств або товариств з додатковою відповідальністю згідно із Законом України «Про господарські товариства», з урахуванням того, що учасників кожної з таких фінансових установ повинно бути не менше трьох, та інших особливостей, передбачених цим Законом, а також одержали у встановленому порядку ліцензію на здійснення страхової діяльності» [5].

Класифікація страхових компаній:

1. За організаційно-правовою формою:

- повні, командитні товариства;
- акціонерні товариства;

- товариства з додатковою відповідальністю.

2. За зоною обслуговування:

- національні;
- регіональні;
- міжнародні (транснаціональні).

3. За характером виконуваних операцій:

- спеціалізовані (займаються особистим або майновим страхуванням);
- універсальні (надають широкий спектр страхових послуг);
- композитні (займаються страхуванням і життя, та інших видів страхування);
- перестраховальні.

Цей поділ досить умовний, оскільки останнім часом спостерігається тенденція до ліквідації вузької спеціалізації страхової діяльності.

4. Залежно від розміру статутного капіталу, розміру страхових виплат та інших економічних показників:

- великі;
- середні;
- малі.

Специфічні організаційні форми страхових компаній:

1. Кептивна компанія – це акціонерна страхова компанія, яка повністю або переважно обслуговує корпоративні страхові інтереси засновників, а також самокерованих суб'єктів господарювання, що входять до складу багатопрофільних корпорацій або великих фінансово-промислових груп. Кептивом може бути дочірня страхова компанія.

2. Державна страхова компанія є організаційно-правовою формою страхової фондової організації, власником якої є держава. Державні страхові компанії організуються шляхом їх створення державою або в результаті націоналізації страхових компаній.

3. Товариства взаємного страхування є формою організації страхового фонду, засновані на централізації коштів з використанням капітальної участі його учасників. Учасник товариства взаємного страхування одночасно є і страховиком, і страхувальником. Товариство взаємного страхування є некомерційною організацією. Перевищення доходів над витратами використовується для поповнення страхових резервів або для розподілу дивідендів акціонерам.

Інфраструктура ринку страхування складається із сукупності елементів (інститутів, установ, організацій, технологій, норм, систем), які забезпечують, регулюють і створюють умови для нормального, безперебійного, багаторівневого функціонування ринку як особливої економічної системи, а також взаємодію його суб'єктів на основі купівлі-продажу страхових продуктів.

Розрізняють посередницьку, бізнесову та інституційну інфраструктури страхового ринку.

Посередницьку інфраструктуру ринку страхування складають збутові структури: страхові агенти, брокери та інші організації - канали просування страхових послуг.

Наступним елементом інфраструктури ринку страхування є бізнес-інфраструктура ринку, яку утворюють: організації, що здійснюють страхову та перестрахову діяльність; Організації, що займаються запобіганням випадкам страхового шахрайства та веденням відповідних баз даних, а також аутсорсингом окремих функцій страховиків; інвестиційні компанії, організації, що займаються оцінкою майна, ризиків і збитків; організації, що спеціалізуються на наданні консультаційних і рекламних послуг страховикам, науковим і освітнім установам та інформаційним агентствам.

Інституційна інфраструктура ринку страхування, яка виконує функції соціального та державного регулювання страхового ринку, включає органи державного нагляду (Національний банк України), товариства захисту прав та

інтересів страхувальників і застрахованих осіб, а також а також об'єднання страховиків та учасників ринку страхування, а також гарантійні фонди.

Страхові посередники є основним елементом інфраструктури ринку страхування. Страхові посередники можуть надавати послуги та роботи, безпосередньо пов'язані з продажем та обслуговуванням договорів страхування (агенти та брокери), або надавати послуги та роботи інших видів діяльності, не пов'язаної зі страхуванням (аварійні комісари, оцінювачі, диспетчери тощо).

Перші називають прямими страховими посередниками, інші – непрямими.

Страхові агенти – це фізичні або юридичні особи, які діють від імені та за дорученням страховика і здійснюють частину його страхової діяльності, а саме: отримання страхових виплат, укладання договорів страхування, проведення робіт, пов'язаних із здійсненням страхових виплат і страхових відшкодувань. Страхові агенти є представниками страховика і діють в його інтересах за винагороду на підставі договору доручення зі страховиком.

Страховий агент зобов'язаний:

- перераховувати страхові внески, отримані від застрахованої особи, до страхової компанії протягом двох робочих днів з моменту отримання;
- укласти договір страхування протягом одного робочого дня після отримання страхової премії;
- відображати страхові дані про укладені договори страхування та суму отриманих премій.

Якщо агент порушує ці вимоги, страховик зобов'язаний розірвати договір на термін від 3 місяців і більше.

Страхові брокери – це юридичні або фізичні особи, зареєстровані в установленому порядку як суб'єкти господарської діяльності та здійснюють від свого імені за винагороду посередницьку діяльність у сфері страхування на підставі брокерського договору з особою, яка потребує страхування. Страхові брокери – фізичні особи, зареєстровані в установленому порядку як суб'єкти підприємницької

діяльності, не мають права отримувати та перераховувати страхові платежі, страхові виплати та страхове відшкодування.

Перестрахові брокери – це юридичні особи, які на підставі брокерського договору зі страховиком, який як перестраховик вимагає перестраховання, здійснюють від свого імені за винагороду брокерську діяльність у перестрахованні.

Посередницька діяльність страхових та перестрахових брокерів у первинному та перестрахованні здійснюється як виключний вид діяльності та може включати експертно-інформаційні послуги, консультаційні, роботи, пов'язані з підготовкою, укладенням та виконанням (супроводом) договорів страхування (перестраховання), у т.ч. у зв'язку з врегулюванням збитків щодо прийому та направлення страхових платежів, страхових виплат і страхового відшкодування згідно з договором із страхувальником або перестраховиком або інших посередницьких послуг у страхуванні та перестрахованні.

До непрямих страхових посередників належать страховики, експерти, актуарії, інспектори з аварії, диспетчери та оцінювачі.

Андеррайтер – діє від імені страховика і має право страхувати пропоновані ризики, оцінювати їх, встановлювати тарифні ставки та умови договорів страхування на основі норм страхового права та скласти страхові поліси.

Оцінювач – інспектор або представник страховика, який проводить огляд прийнятого на оцінку майна та визначає ймовірність настання страхового ризику.

Оцінювач – інспектор або представник страховика, який проводить огляд прийнятого на оцінку майна та визначає ймовірність настання страхового ризику.

Аварійний комісар – це особа, яка встановлює причини страхового випадку, а також характер і розмір збитку застрахованої особи. Він повинен мати спеціальну кваліфікацію, визначену органом страхового нагляду. За наслідками роботи аварійник видає аварійний акт.

Експерт – фізична або юридична особа, яка представляє інтереси страхової компанії, проводить оцінку страхового ризику при розгляді зареєстрованих претензій страховальника та виплаті страхового відшкодування.

Диспашер – фахівець у галузі морського права, який проводить розрахунки та розподіляє збитки між судном, вантажем і вантажем після загальної аварії.

Актуарієм є фахівець, який має відповідну професійну підготовку, підтверджену сертифікатом, і повноваження здійснювати актуарні розрахунки, тобто розрахунок страхових тарифів. У зарубіжній практиці актуарії беруть участь у процесі фінансового аналізу страхових компаній, структури та якості поточного портфеля та прогнозування його подальшого розвитку. Актуарії беруть участь в оцінці структури, якості та ефективності перестрахового бізнесу.

Отже, ринок страхування – це особлива сфера грошових відносин, в якій об'єктом купівлі є певна послуга – страховий захист, на якій формується попит і пропозиція на цю послугу. Основними учасниками страхового ринку, що діють на цьому ринку, є страховики, страховальники, страхові посередники та органи державного регулювання та нагляду.

1.2. Суть державного регулювання діяльності на ринку страхування в Україні

В умовах глобалізаційних процесів та різноманітних трансформацій у нестабільному економічному середовищі страхування є одним із ефективних інструментів, що дозволяє забезпечити фінансову безпеку суб'єктів господарювання та захистити від різних видів ризиків (природних, техногенних тощо). Велике значення для розвитку ринкової економіки має розвиток ринку страхування.

Враховуючи досить важливу роль ринку страхування у функціонуванні національної економіки, важливо звернути пильну увагу на забезпечення належного рівня державного регулювання страхової діяльності в країні. Без цілісної системи державного регулювання та нагляду неможливий подальший розвиток страхових послуг, ефективне функціонування суб'єктів ринку страхування та їх інтеграція у світовий страховий простір.

У сучасних умовах розвитку української економіки досить актуальним питанням є функціонування ринку страхування. Незважаючи на те, що вітчизняний ринок страхування має вже досить тривалу історію своєї діяльності, все ж можна визначити етап його становлення, на якому регуляторна участь держави в цих процесах є надзвичайно важливою. Тому актуальним є вибір моделі державного регулювання, методів та інструментів впливу на ринок страхування.

Для розгляду теоретичних аспектів державного регулювання страхової діяльності в Україні варто насамперед розглянути існуючі наукові підходи до визначення цього поняття.

Так, Н. Докторова вважає, що: «державне регулювання страхової діяльності сьогодні – це система засобів і методів, які здійснюються на правовій основі з метою визначення рамок і правил функціонування страхового ринку та діяльності страхових компаній на ньому» [29].

О. Філонюк вважає, що: «найповнішим визначенням державного регулювання страхового ринку є сукупність різноманітних методів, інструментів, за допомогою яких держава, в особі уповноваженого регулятивного органу, впливає на економічну діяльність суб'єктів страхових правовідносин» [46, с. 49].

О. Вовчак стверджує, що: «головною метою державного регулювання страхової діяльності є забезпечення формування страховиками достатнього обсягу коштів, за рахунок яких вони зможуть виконати свої зобов'язання перед страхувальниками за будь-яких обставин, тобто забезпечення платоспроможності кожного конкретного страховика» [22].

М. Кужелєв та О. Шакура зазначають, що «сутність державного регулювання проявляється через постійно відтворювані причинно-наслідкові зв'язки явищ господарської сфери та агентські відносини, що реалізуються через систему використовуваних державою методів, форм та інструментарію регулятивного впливу залежно від особливостей державного устрою та обраної моделі економічної політики» [36, с. 62].

Р. Соболев зазначає кілька факторів державного регулювання страхової діяльності, а саме: «встановлення норм та вимог до функціонування страхових компаній; використання фінансового механізму в регулюванні страхової справи; контроль за виконанням суб'єктами страхового ринку законодавства України; визначення обов'язкових видів страхування» [43].

Закон України «Про страхування» дає трактування поняттю «державний нагляд за страховою діяльністю», а саме: «державний нагляд за страховою діяльністю здійснюється з метою дотримання вимог законодавства України про страхування, ефективного розвитку страхових послуг, запобігання неплатоспроможності страховиків та захисту інтересів страхувальників» [5].

Отже, державне регулювання та нагляд за страховою діяльністю – це система певних заходів державних органів, спрямованих на забезпечення сприятливих умов діяльності страхових компаній, підтримання конкурентного середовища, захист інтересів споживачів страхових послуг та забезпечення ефективного розвитку національного ринку страхування.

Необхідність державного регулювання страхової діяльності в Україні зумовлена такими чинниками [41, с. 164]:

- необхідність запровадження обов'язкових видів страхування ризиків, невивідних для приватних страховиків;
- слабка конкуренція в страховій галузі через недостатню капіталізацію більшості вітчизняних страхових компаній та їх нездатність застрахувати великі ризики;

- необхідність регулювання негативних впливів, пов'язаних з техногенними аваріями, ядерними конфліктами тощо;
- соціальний або змішаний характер набору страхових послуг, що означає, що соціальна вигода цих послуг значно перевищує індивідуальну;
- забезпечення прозорості функціонування страхового ринку, законності діяльності страхових компаній та підтримка інформаційної відкритості ринку.

Невід'ємною частиною визначення суті та ролі державного регулювання страхової діяльності для економіки країни є відповідні йому функції:

1. Цільова – визначення стратегічних цілей та напрямів розвитку страхового бізнесу.
2. Соціальна – спрямована на виявлення та запобігання загрозам у процесі розвитку страхової діяльності.
3. Стимулююча – формування засад, здатних впливати на діяльність страховиків та зміцнювати економічні інтереси.
4. Інформаційна – визначення правил страхової діяльності через нормативно-правові акти та забезпечення учасників необхідною інформацією.
5. Запобіжна – впровадження певних змін для зміцнення та оновлення розвитку страхового бізнесу.
6. Мотивація – створення стимулів для страхування та ефективного страхового бізнесу.

Державне регулювання діяльності страхових компаній має базуватися на засадах, які забезпечують їх ефективність і прозорість, сприяють розвитку та прибутковості страховиків, захищають споживачів страхових послуг (табл. 1.1).

Державне регулювання страхової діяльності здійснюється за допомогою методів, форм та інструментів, які утворюють механізм державного регулювання страхової діяльності.

Прийнято виділяти дві основні групи методів державного регулювання: прямі та непрямі.

Таблиця 1.1

Принципи державного регулювання страхових компаній

Принцип	Суть
1	2
Ефективність	<ul style="list-style-type: none"> - досягнення цілей регулювання, реалізація яких спрямована на досягнення максимально можливого кінцевого економічного ефекту з використанням мінімальних ресурсів страховиків, інших суб'єктів, що діють на страховому ринку, і держави; - послідовність регулюючих заходів, прогноз кінцевого економічного ефекту та можливих негативних наслідків; - забезпечення прибутковості та ліквідності об'єктів, що підлягають регулюючому впливу; - розподіл завдань між контролюючими органами відповідно до завдань, які вирішуються
Справедливість	<ul style="list-style-type: none"> - рівність страхових компаній перед контролюючими органами, рівність прав і обов'язків, встановлених законом, співмірність відповідальності щодо вчиненого злочину; - запобігання дискримінації, виключенням, нерівності та свавілля наглядових органів щодо страховиків і страхових компаній по відношенню до їхніх клієнтів і партнерів; - постанови, розпорядження, письмові розпорядження контролюючого та наглядового органу, а також накази, розпорядження та відповіді на скарги споживачів страхових послуг, видані страховиком, мають відновлювати справедливість або справедливо встановлювати права та обов'язки особи
Законність	<ul style="list-style-type: none"> - обов'язковість дотримання законів і нормативних актів контролюючими та наглядовими органами, страховими компаніями та їх посадовими особами, якість законів, відповідність і підпорядкованість нормативних актів закону; - врахування вимог міжнародних правових актів при ініціюванні законодавчих змін у страховому середовищі та у разі зміни внутрішньої політики страхової компанії.
Адекватність	<ul style="list-style-type: none"> - врахування реальної ситуації, можливостей і потенціалу економіки та страхового ринку, а також підписаних державою міжнародних угод; - відповідність методів державного регулювання страхової діяльності наявним проблемам і загальноекономічній ситуації; - ретельний аналіз усіх можливих альтернативних варіантів та наслідків їх застосування при виборі методів та інструментів регулювання
Збалансованість	<ul style="list-style-type: none"> - підтримання балансу інтересів компаній, громадян і держави при реалізації нормативно-правових актів; - встановлення балансу між державним регулюванням, ринковим регулюванням і саморегулюванням

Продовження табл. 1.1

1	2
Незалежність	<ul style="list-style-type: none"> - незалежність регулювання від впливу політичних партій, недопущення незаконного та несанкціонованого втручання в діяльність контролюючих і наглядових органів; - при здійсненні господарських операцій пріоритет у наданні послуг пропозиціям політичних партій або пов'язаних з ними осіб та інвестування страхових резервів у афілійовані структури, що суперечило б диверсифікації ризиків, безпеці та прибутковості діяльності, не слід допускати. - оперативна незалежність у здійсненні регуляторної діяльності та наявність для цього достатніх ресурсів; - свобода підприємницької діяльності в межах виданих ліцензій та обмежень, встановлених законом
Прозорість	<ul style="list-style-type: none"> - інформування суспільства про заходи регулювання щодо страховиків та інших суб'єктів страхового ринку, а також про діяльність контролюючих і наглядових органів, відкритість інформації про діяльність страхових компаній; - обов'язковий розгляд державними органами ініціатив, зауважень і пропозицій страховиків, страхувальників, саморегулювальних організацій страховиків та інших зацікавлених осіб; - доступність, повнота інформації для страхувальників про страхові продукти та громадськості про діяльність страхових компаній та їх своєчасне оприлюднення.

Прямі методи регулювання ринку страхування шляхом прямого впливу суб'єкта регулювання на суб'єкт, використання специфічних інструментів регулювання ринку страхування. До них належать правові та адміністративні методи регулювання. Правові методи регулювання реалізуються у формі розробки та прийняття нормативно-правових актів, призначених для регулювання страхової діяльності. Адміністративні методи реалізуються у формі страхового нагляду, видачі ліцензій, квот, затвердження окремих умов і стандартів страхування, запровадження санкцій.

Непрямі методи – це методи, які можуть впливати на ринок страхування опосередковано, впливаючи на інші галузі економіки. Ці методи мають включати впровадження податкового, пільгового та валютного регулювання, а також створення відповідних інвестиційних умов. Найважливішими інструментами

непрямих економічних методів є встановлення податків і зборів, субсидій, валютних курсів тощо [18].

Варто зазначити, що в Україні державне регулювання страхової діяльності здійснюється за допомогою низки нормативно-правових актів, найважливішими з яких є Господарський кодекс України [1], Цивільний кодекс України [2], Закони України «Про страхування» [5], «Про фінансові послуги та фінансові компанії» [4], «Про акціонерні товариства» [3], «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників транспортних засобів» [9] та інші.

Основним суб'єктом державного регулювання ринку страхування в Україні є Національний банк України.

Національний банк України здійснює державну регуляторну діяльність відповідно до вимог Закону України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» [7]. При реалізації державної регуляторної політики Національний банк України дотримується принципів прозорості, послідовності, відкритості та врахування громадської думки.

Ринок страхування є важливою складовою економіки будь-якої країни та певним показником її соціально-економічного розвитку. Незважаючи на певні зміни у розвитку ринку страхування України, він все ще перебуває на стадії зародження та характеризується наявністю ряду проблемних питань, вирішення яких має здійснюватися за активної участі держави.

Державне регулювання страхової діяльності в Україні має базуватися на системності, плановості, компетентності та прозорості, а також з урахуванням поточної економічної ситуації, існуючих ризиків та прийнятих цілей розвитку.

Під час економічного спаду державне регулювання є вкрай необхідним інструментом для виходу з кризи, одночасно захищаючи інтереси страхових клієнтів. Державне регулювання страхової діяльності має базуватися на принципах, які забезпечують її ефективність, адекватність і прозорість, сприяють розвитку та прибутковості страховиків, захищаючи при цьому споживачів страхових послуг.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТА НАГЛЯДУ ДІЯЛЬНОСТІ УЧАСНИКІВ РИНКУ СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

2.1. Аналіз особливостей державного регулювання діяльності на ринку страхування у сучасних умовах

Управління страховою діяльністю здійснюється на державному рівні шляхом створення спеціального механізму – державного регулювання та нагляду.

Безумовно, таке регулювання на сьогодні є об'єктивно необхідним, оскільки державне регулювання ринку страхування пов'язане з виконанням низки економічних і законодавчих функцій у цій сфері, зокрема:

- створення конкурентного середовища та зосередження на підвищенні конкурентоспроможності національних страховиків та захисті інтересів страхувальників;

- реалізація цілеспрямованої державної політики у сфері страхування як стратегічної галузі економіки шляхом створення законодавчої бази та створення соціального клімату, що сприяє активізації та популяризації страхової діяльності;

- формування ефективної структури національного страхового бізнесу та сприяння його сталому економічному зростанню.

Особливого значення набувають питання, безпосередньо пов'язані з органом, що регулює діяльність різних компаній на ринку страхування. Основна роль у контролі за діяльністю страховиків та дотриманням законодавства у цій сфері належить державним органам страхового нагляду, які існують у всіх країнах світу та відрізняються не лише своєю організаційною структурою, а й ступенем «суворості» страхового контролю.

Тому основними завданнями регулятора є, насамперед, збереження стабільності страхового сектору, підвищення фінансової стабільності, забезпечення прозорості діяльності страхових компаній та забезпечення захисту прав та інтересів споживачів страхових послуг, застосування заходів щодо вдосконалення системи обов'язкового страхування.

В Україні завдання регулювання ринку страхування було покладено на Державну комісію з регулювання ринків фінансових послуг України. Проте станом на вересень 2019 року з підписанням закону №1069-2 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення функцій держави» розпочався процес кардинальної зміни парадигми регулювання ринку страхування в Україні [8].

Згідно з ухваленим законом, передбачається так званий «спліт» – ліквідація Національної комісії з регулювання ринків фінансових послуг з 1 липня 2020 року та передача Національному банку України функцій регулятора ринку небанківських фінансових послуг, а саме кредитних спілок, страхових, лізингових, факторингових компаній, ломбардів та інших фінансових компаній [50], перетворюючи Національний банк України на мегарегуляторний орган.

Мегарегуляторний орган тепер розуміється як модель єдиного або комплексного нагляду за фінансовим сектором. Ця модель нині працює приблизно в 50 країнах – як розвинених, так і тих, що розвиваються [50], при цьому мегарегуляторний орган може функціонувати як у статусі центрального банку, так і в статуті спеціально створеної установи (табл. 2.1).

Різні рівні розвитку ринків також визначають різні проблеми, з якими стикаються регуляторні органи. На відміну від інших країн, де необхідність зміни системи регулювання ринку була зумовлена підвищеними ризиками системи, створення мегарегуляторного органу в Україні було зумовлено, насамперед, бажанням підвищити ефективність діючої фінансової системи.

Таблиця 2.1

Профілі єдиного фінансового мегарегулятора за групами країн [50]

Профіль фінансового регулятора	Група країн
1	2
Єдиний мегарегулятор у статусі центрального банку	Чехія, Словаччина, Сінгапур, Нідерланди, Литва, Ісландія, Угорщина, Великобританія, Бермуди, Бахрейн, Вірменія
Єдиний мегарегулятор (поза центральним банком)	Естонія, Швеція, Швейцарія, Фінляндія, Польща, Перу, Норвегія, Латвія, Ірландія, Індонезія, Данія, Молдова, Чорногорія, Румунія, Словенія та ін.

Створення єдиного контролюючого органу передусім було спрямовано на:

- гарантія рівних умов для всіх учасників фінансового ринку;
- підвищення ефективності виконання завдань із забезпечення стабільності фінансового ринку за рахунок широких повноважень регулятора та комплексного нагляду;
- спрощення процедурних моментів для фінустанов, що пропонують продукти в різних сегментах ринку;
- спрощення та підвищення ефективності взаємодії на міжнародному рівні.

Після прийняття Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення функцій державного регулювання ринків фінансових послуг» Національний банк України спільно з міжнародними експертами та учасниками фінансового ринку розпочав розробку нового законодавчого закону для небанківські фінансові установи. Спочатку планується працювати з ринком над розробкою галузевих «білих книг» з нормативними пропозиціями, загальними, галузевими законами та нормативними актами, а потім їх впровадження.

А 22 квітня 2020 року Національний банк опублікував бачення майбутнього регулювання ринку страхування України, згідно з яким побудова та впровадження нової моделі регулювання ринку страхування передбачає низку змін (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Характеристика основних напрямів реформування ринку страхування України відповідно до бачення НБУ – регулятора ринку страхування України

Напрями реформування	Вимоги до учасників ринку страхування
1	2
Обов'язкові види страхування	Зменшення неактуальних видів обов'язкового страхування
Ліцензування	Посилення стандартів ліцензування, зокрема розкриття страховими компаніями структури власності та кінцевих бенефіціарних власників, підвищення вимог до ділової репутації акціонерів та ключового персоналу, процедур оцінки професійної придатності ключового персоналу страхових компаній тощо. як запровадження процедури оцінки бізнес-планування підприємства на момент видачі ліцензії, зокрема його реалістичності та можливості реалізації. Консолідація в єдину процедуру погодження за секторами страхування з подальшим технічним внесенням власника дозволу до відповідних державних реєстрів
Корпоративне управління та система внутрішнього контролю	Посилення вимог до організаційної структури, яка має сприяти реалізації корпоративної стратегії та бізнес-плану. Розширення повноважень НБУ щодо погодження призначень на посади керівників страхових компаній та осіб, відповідальних за ключові функції
Система управління ризиками	Розробка системи ризик-менеджменту для оцінки ризиків, які компанія приймає на страхування (андеррайтинг) та формування резервів; інвестиційна діяльність; управління ризиками ліквідності та концентрації; управління операційним ризиком; перестраховання та інші інструменти зниження ризику
Структура власності	Встановлення вимог щодо прозорості структури власності страхових та перестрахових компаній шляхом розкриття інформації про всіх власників істотних пакетів акцій.
Оцінка вартості активів	Підвищення вимог прийнятності до активів страхових компаній. Для забезпечення ефективності страхування активи, що покривають резерви, повинні бути високоякісними та ліквідними

Страхова галузь в Україні зараз переживає глибокі зміни.

Нова редакція Закону України «Про страхування» докорінно змінює підхід до регулювання та нагляду за ринком страхування, позитивно вплине на його вдосконалення та подальший розвиток та передбачає такі суттєві зміни у функціонуванні страхового ринку:

- створення Державного реєстру страхових посередників (страхових та перестрахових брокерів);
- перехід від видів страхування (43 обов'язкових видів) до галузей страхування (класи 1-18 «non-life», класи 19-23 «life»);
- підвищення прозорості та конкурентоспроможності страхового ринку шляхом здійснення нагляду НБУ за структурою власності страхових компаній та дотриманням ними вимог нагляду, встановлених законодавством, зокрема щодо підтримання платоспроможності, достатності капіталу та інвестиційної діяльності;
- створення централізованої онлайн бази даних договорів страхування, обов'язкових згідно із законодавством України, з можливістю моніторингу їх укладення та виконання;
- запровадження єдиних підходів: щодо обліку договорів фінансової та нормативної звітності, щодо розрахунку всіх видів технічних резервів, джерел використання даних для розрахунку, щодо якості даних, документального оформлення процесу розрахунку та досягнутих результатів.

Основні вимоги НБУ до діяльності страхових компаній наведено на рис. 2.1.

Слід зазначити, що мінімальний розмір статутного капіталу не може бути меншим за розмір мінімального капіталу страховика, зокрема:

- понад 48 млн грн – запровадження прямого страхування «life» та «non-life» (комплексні види ризиків, особливо 10-15 класи), перестраховування;
- понад 32 млн грн – здійснення прямої діяльності зі страхування «non-life» (прості види ризиків).

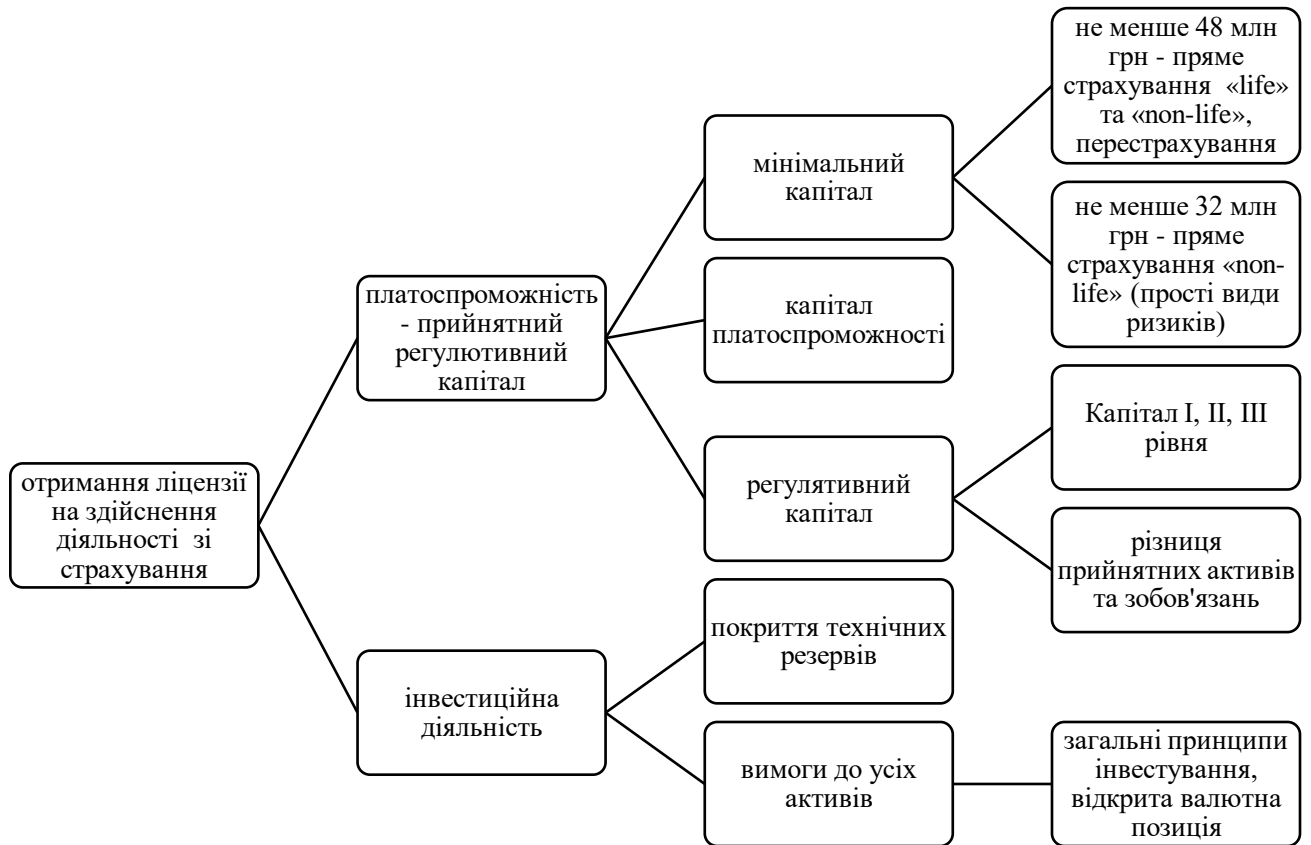

Рис. 2.1. Основні вимоги Національного банку України до діяльності страхових компаній

Джерело: систематизовано автором на основі [5].

Пріоритетні аспекти державного нагляду у період дії воєнного стану за ринком страхування в Україні наведено на рис. 2.2.

На період дії воєнного стану з 21 березня 2022 року посилено нагляд за страховиками, зокрема запроваджено систему оперативного інформування (індикаторів руху готівки) страховиками Національного банку України щодо «non-life» та «non-life» за такими показниками: надходження страхових премій за договорами страхування/вхідного перестраховування, залишки на депозитних рахунках у банках, залишки на поточних рахунках у банках, надходження компенсації страхових виплат від перестраховиків, виплата страхового

відшкодування, страхові виплати за договорами вхідного перестраховання, страхові премії, сплачені за договорами вихідного перестраховання, проблеми врегулювання страхових випадків [55].

Рис. 2.2. Пріоритетні напрями державного нагляду за діяльністю на ринку страхування у період дії воєнного стану в Україні

Джерело: систематизовано авторами на основі [55].

Аналіз сучасного стану ринку страхування виявив низку невирішених проблем, які стримують його розвиток.

Перш за все, варто зазначити, що страхування в Україні є найважливішим елементом у сфері небанківських послуг, оскільки доведено, що воно має найвищу капіталізацію та наймасштабнішу діяльність порівняно з іншими небанківськими фінансовими установами, заснованими на даних в табл. 2.1.

Таблиця 2.1

Динаміка обсягів активів фінансових установ України за 2021 – 2023 роки,
млн грн [55]

Показник	2021 рік	2022 рік	2023 рік	Темп приросту 2023 року до 2021, %
Кредитні спілки	2281,5	1449,1	1422,0	-37,7
Фінансові компанії та юридичні особи-лізингодавці	216405,8	243996,6	250631,4	15,8
Страхові компанії	64803,0	70298,3	74334,8	14,7
Ломбарди	3659,7	4100,9	3847,3	5,1

Так, активи небанківських фінансових установ, особливо кредитних спілок та ломбардів, зменшилися у 2023 році через воєнний стан в Україні. Однак у період 2021 – 2023 років активи страхових компаній зросли, що свідчить про зростання ролі цього фінансового посередника на фінансовому ринку.

За рівнем капіталізації ринок страхування посідає друге місце серед небанківського фінансового ринку. Дослідження капіталу страховиків набуває особливого значення в умовах воєнного стану, оскільки основною властивістю капіталу є поглинання ризиків.

Однак слід зазначити, що в Україні існує неузгодженість гравців фінансового ринку, особливо порівняно з банківськими установами.

Незважаючи на розширення діяльності страхових компаній в останні роки, на даний час існує низка проблемних питань щодо діяльності страховика.

Перш за все, варто відзначити сформовану тенденцію до зменшення кількості страхових компаній (рис. 2.3).

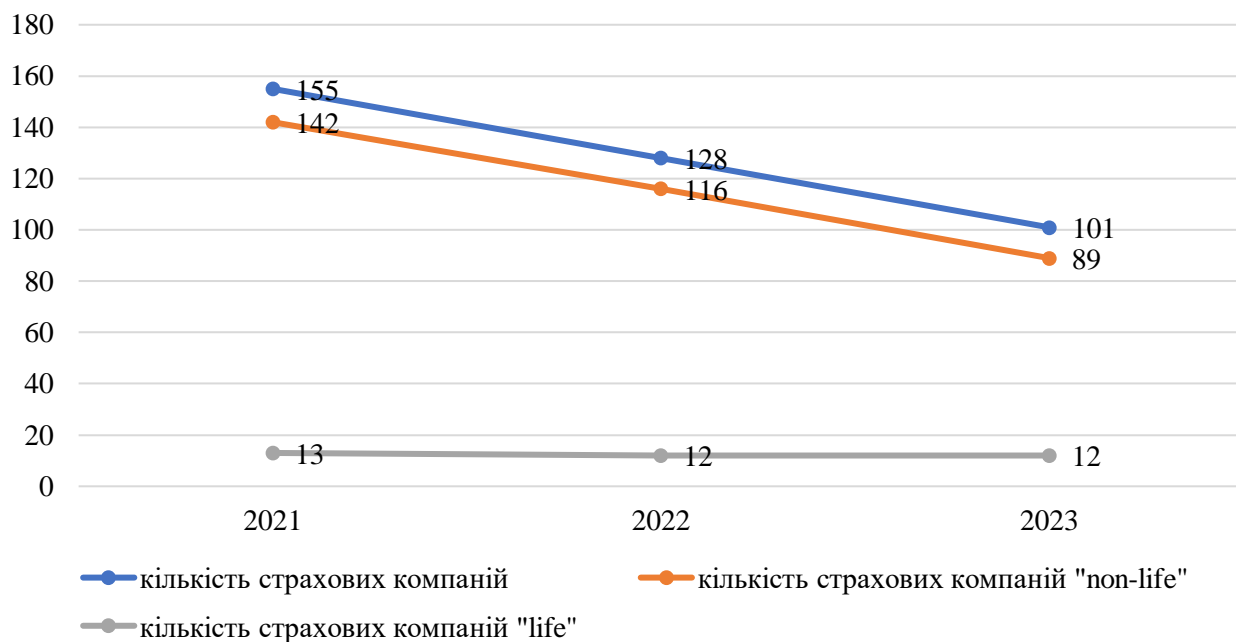

Рис. 2.3. Динаміка кількості страхових компаній в Україні за 2021 – 2023 роки, од. [55]

У 2022 році ринок залишили 27 страхових компаній (з них 1 страхова компанія «life» та 26 компаній «non-life»), що становить 17,4% від кількості на кінець 2021 року.

У 2023 році кількість страхових компаній в Україні скоротилася ще на 27 установ.

Серед основних причин такої динаміки у 2021 році є, насамперед, неспроможність деяких страхових компаній відповідати вимогам обов'язкових критеріїв і нормативів достатності капіталу та платоспроможності, ліквідності, прибутковості, якості активів та ризик-апетиту діяльності страховика.

За час дії воєнного стану кількість страхових компаній зменшилася на 21%, оскільки НБУ анулювало ліцензії страховиків на здійснення страхової діяльності через відсутність страхових зобов'язань та діючих договорів страхування. Тобто з ринку пішли неактивні компанії або ті, які не співпрацювали з громадянами. Спостерігається зниження кількості нових контрактів і, отже, «старіння» страхового портфеля.

Це сприяло виведенню з ринку нечесних компаній, особливо фіктивних страховиків та страховиків, які тривалий час (понад півроку) не здійснювали діяльність.

За звичайних умов стан ринку страхування, ступінь його охоплення ринку та попит споживачів характеризуються розмірами страхових внесків і страхових платежів.

Проникнення страхування становило 1,02% ВВП на кінець 2021 року (рис. 2.4).

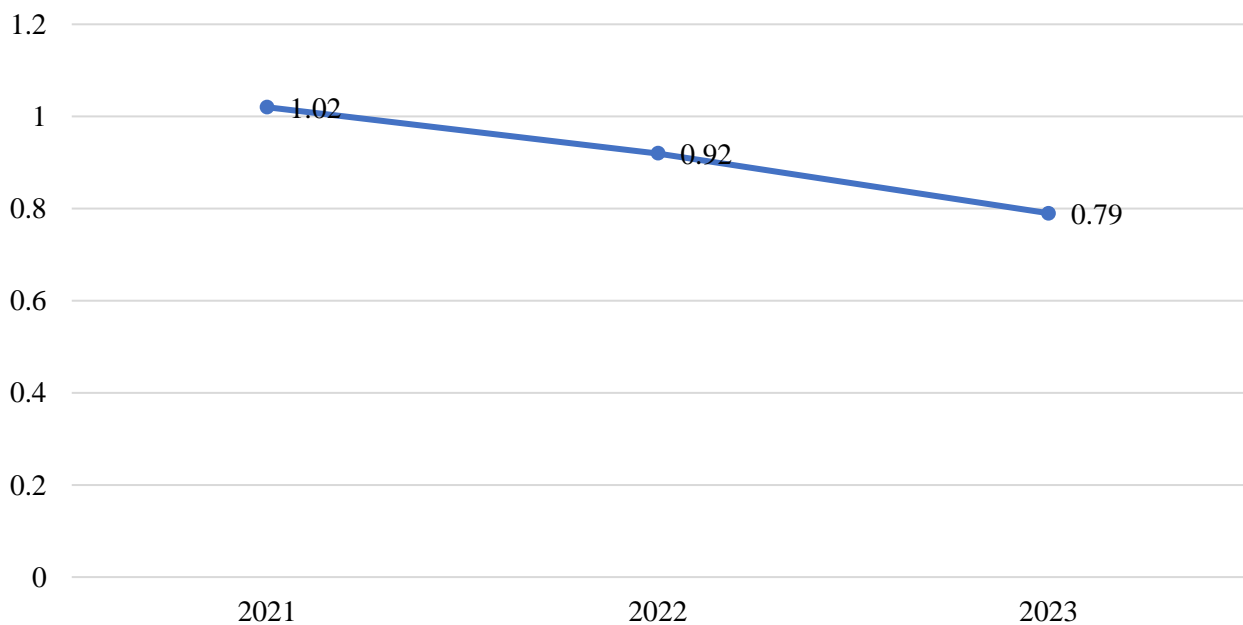

Рис. 2.3. Динаміка рівня проникнення страхування в Україні за 2021 – 2023 роки [55]

До кінця 2023 року проникнення страхування в Україні впало до 0,79% ВВП. У Стратегії розвитку фінансового сектору України до 2025 року цей показник заплановано на рівні не менше 2% ВВП.

Рівень проникнення страхування в Україні є одним із найнижчих серед європейських країн. У середньому проникнення страхування в Європейському Союзі становило 5,0% у 2023 році, а в середньому по всьому світу – 61% [52].

Тому, на відміну від українських реалій, закордонний страховий ринок, безумовно, характеризується високою страховою культурою населення та є важливим учасником довгострокового економічного розвитку.

Тому порівняно зі світовою практикою український ринок страхування водночас є незначним за обсягом активів та використанням страхових послуг.

2.2. Аналіз ринку страхування в Україні за 2021 – 2023 роки

Дослідження капіталу страховиків набуває особливого значення в умовах воєнного стану, оскільки основною властивістю капіталу є поглинання ризиків.

В умовах воєнного стану змінюються аналітичні підходи та значущість основних показників.

Крім зазначених показників, особливо значущими для визначення стабільності ринку є показники операційної діяльності, маркетингових витрат і ступеня капіталізації страховика (тобто розмір власних коштів і страхових резервів).

Обсяг власного капіталу демонструє постійну тенденцію до зростання протягом досліджуваного періоду та у 2023 році склав 63946 млн грн. Обсяг страхових резервів традиційно спостерігався в сегменті «life».

Десятку найбільших страхових компаній за розміром активів очолюють ПАТ «МетЛайф» (7809,0 млн грн або 10,5%), АТ «СК АРКС» (5646,6 млн грн або 7,6%) та ПрАТ «ГРАВЕ УКРАЇНА Страхування життя» (5239,1 млн грн або по 7,0%) (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Основні показники діяльності ТОП-10 страхових компаній за обсягом активів за 2023 рік, млн грн [55]

Страхова компанія	Активи	Зобов'язання	Власний капітал	Страхові резерви	Чистий фінансовий результат
ПрАТ «МетЛайф»	7809,0	6654,8	1154,3	6186,0	523,2
АТ «СК «АРКС»	5646,6	3566,3	2080,2	2930,5	527,0
ПрАТ «ГРАВЕ УКРАЇНА Страхування життя»	5239,1	5223,7	15,3	4902,2	-394,7
АТ «СК «ТАС» (приватне)	4719,1	4407,8	311,3	4201,5	67,6
ПрАТ «СК «УНІКА»	4666,8	2926,2	1740,6	2379,8	571,6
АТ «СГ «ТАС»(приватне)	3908,1	3003,2	904,9	2697,2	191,9
АТ «СК «ІНГО»	3678,0	2486,9	191,1	2065,2	363,5
ПАТ «СК «УСГ»	3521,8	2955,3	566,5	2319,8	-14,1
ПрАТ СК «ПЗУ УКРАЇНА»	2718,3	1750,2	968,1	1557,0	103,8
ПрАТ «УСК «КНЯЖА ВІСННА ІНШУРАНС ГРУП»	2646,3	2178,2	467,8	1480,0	152,5
Всього по ринку	74334,8	53621,4	20713,5	46781,2	4611,1

Страхові компанії отримали прибуток переважно за рахунок інвестицій в ОВДП.

У 2023 році 23% валових надходжень страхових платежів (страхових внесків, премій) становило добровільне страхування наземного транспорту та інші види добровільного страхування, 18% – страхування відповідальності власників транспортних засобів за внутрішніми договорами, 14% – медичне страхування, по 11% – за сегментом «Життя» та страхування відповідальності власників транспортних засобів за міжнародними договорами (в т.ч. «Зелена карта») (рис. 2.4).

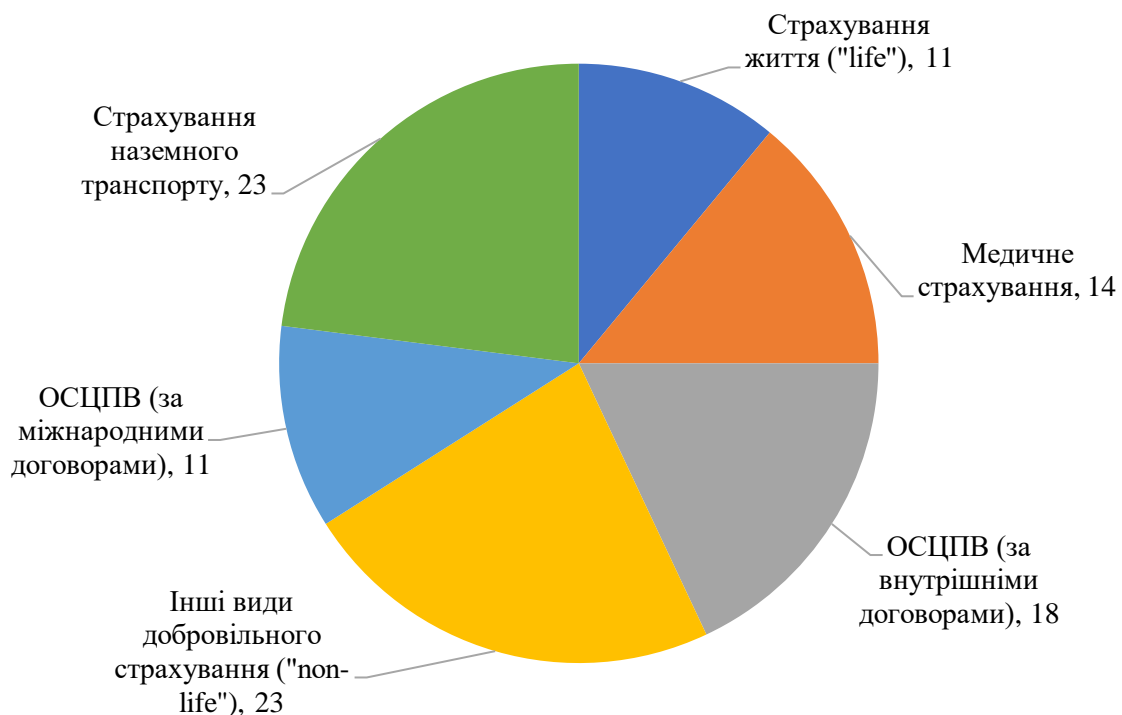

Рис. 2.4. Структура страхових платежів за видами страхування у 2023 році [55]

У зв'язку з еміграцією громадян за кордон зросла страхова сума за «Зеленою картою». Зниження розміру страхового відшкодування пояснюється зменшенням частоти подання звітності зі страхування відповідальності власників транспортних засобів КАСКО.

У 2023 році частка валових страхових премій становила 0,6% ВВП, для порівняння: у 2021 році – 0,7%. Незначна частка особистого страхування

пояснюється особливостями вітчизняного ринку страхування, низьким рівнем доходів населення та відсутністю програм страхування працівників у більшості роботодавців. Страхові компанії активно використовують перестраховання як інструмент зниження власних ризиків (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Динаміка обсягів активів страхових компаній України за 2021 – 2023 роки,
млн грн [55]

Показник	2021 рік	2022 рік	2023 рік	Темп приросту 2023 року до 2021, %
Валові страхові премії	49708,0	39661,8	47015,0	-5,4
Чисті страхові премії	45987,3	38515,0	46011,3	0,1
Валові страхові виплати	17958,3	13001,4	16867,3	-6,1
Чисті страхові виплати	17671,0	12810,9	16736,1	-5,3
Рівень чистих виплат, відсотки	38,4	33,3	36,4	-5,2

Найбільший спад ринок страхування зазнав у 2022 році. До кінця 2022 року страхові компанії змогли адаптуватися до нових рамок умов і ситуація стабілізувалася. За даними Національного банку України, після виходу страховиків, які спеціалізуються на перестрахованні у другому півріччі 2022 року, загальний обсяг операцій вихідного перестраховання всередині країни значно скоротився, а співвідношення між операціями вихідного перестраховання резидентів і

нерезидентів змінилося на користь останніх: від 60%/40% (2 кв. 2021 р.) до 85%/15% (2 кв. 2022 р.).

За досліджуваний період маркетингові витрати страховиків зросли на 80%. Найсуттєвіші зміни відбулися у IV кварталі 2022 року – витрати зросли більш ніж удвічі (рис. 2.5) та були спрямовані на поживавлення стагнуючого ринку.

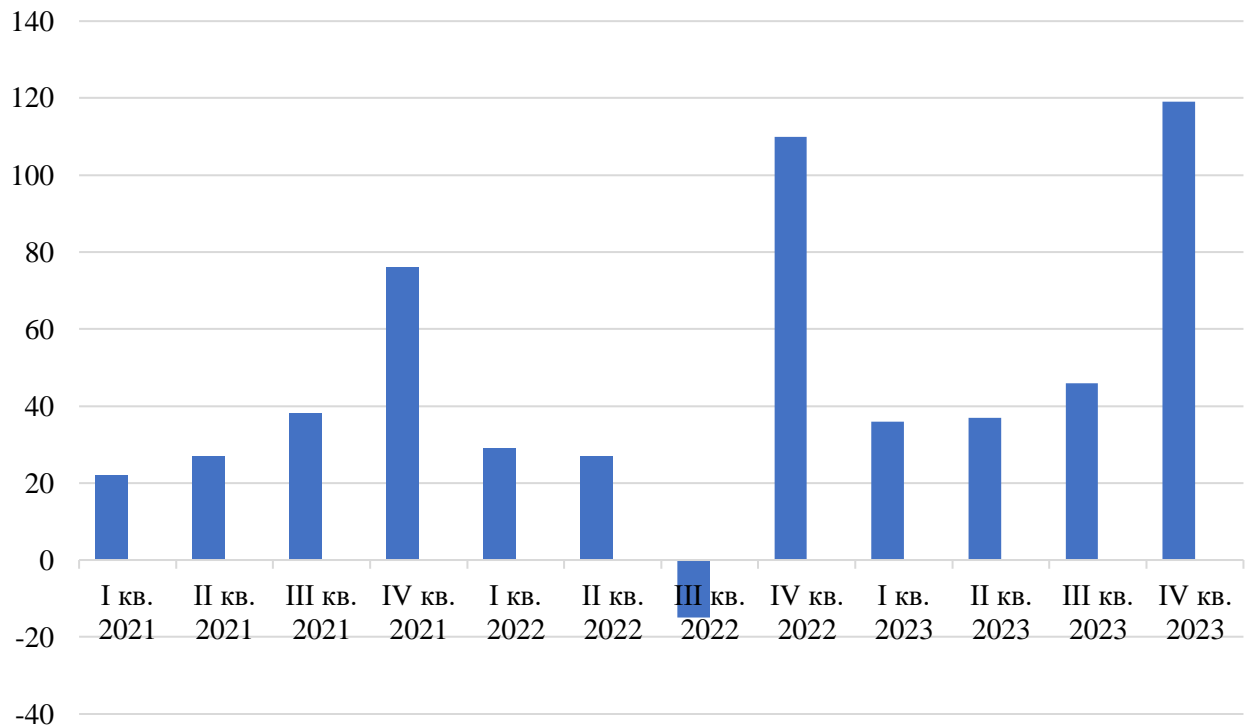

Рис. 2.5. Динаміка витрат страховиків на маркетинг упродовж I кварталу 2021 – IV кварталу 2023 років [55]

Маркетингова діяльність страхових компаній на початку введення воєнного стану значно знизилася. Численні заплановані маркетингові заходи були скасовані або відкладені. Зіткнувшись з необхідністю ефективно реагувати на раптові зміни в поведінці споживачів, скорочення бюджету та нестабільність маркетингових команд, страхові компанії активно змінюють свою маркетингову стратегію.

Основним напрямком діяльності страхових компаній було:

- зміни або вдосконалення каналів зв'язку з акцентом на цифрові канали, зокрема створення додаткових Telegram-каналів, чат-ботів, оновлення офіційних сайтів тощо;
- оперативний аналіз та моніторинг ситуації;
- поінформованість клієнтів про зміни в асортименті, переміщення офісів у відносно безпечні райони, нові можливості;
- диверсифікація діяльності, зокрема запрошення консультантів та нових партнерів для взаємної вигоди та виживання компанії в цілому;
- перегляд портфеля з урахуванням потреб споживачів;
- переорієнтація стратегії зі збільшення кількості клієнтів на збереження поточної кількості клієнтів і збільшення прибутку кожного клієнта;
- пошук нових товарних ніш;
- освоєння нових ринків з урахуванням руху споживачів страхових послуг;
- збільшення витрати на соціальні проекти, гуманітарну допомогу та благодійні фонди.

Зокрема, фахівці страхової компанії АТ СК «АРКС», розуміючи мінливі потреби споживачів, оперативно оновили туристичний продукт, додали послугу телемедицини (можливість отримання дистанційної медичної консультації), зняли вікові обмеження та дозволили онлайн-покупки або поширення полісу за кордоном.

Крім того, запроваджено новий продукт «Автоконсьерж Зелена карта» з можливістю страхування автомобіля під час виїзду за кордон. Компанія перераховує 10% від кожного поліса, оформленого онлайн, у фонд «Повернись живим». Для спілкування та взаємопідтримки споживачів і співробітників компанія запровадила внутрішній проект «Ми працюємо» та канал «Взаємопідтримка ARX» [52].

Страхова компанія «VUSO» створила продукт КАСКО «Патріот», який покриває в певних межах збитки, заподіяні військовими діями (пошкодження

транспортного засобу осколками, ризик польоту ракети, інших предметів, підрив на міні).

Страховий продукт від АТ «СК «АРКС» «Бронезахист» забезпечує страхове відшкодування у разі заподіяння шкоди внаслідок попадання снарядів, обвалення будівель, мін, куль, наслідків пожеж, розмінування територій [52].

Отже, виклики, з якими зіткнувся страховий ринок у період воєнного стану, включають:

– посилення нормативних вимог до страховиків для запобігання порушенням критичних фінансових стандартів та обмеження ведення ризикової діяльності. На початку введення воєнного стану регуляторні вимоги Національного банку України були послаблені, що дозволило стабілізувати ситуацію на ринку, витримати і підтримувати стабільну роботу. За результатами усунення ознак порушень страховими компаніями скориговано та посилено вимоги Національного банку України;

– покриття втрат від війни. Більшість контрактів не покривають такі збитки. Загалом у міжнародній практиці лише деякі страхові компанії пропонують своїм клієнтам страхування та перестрахування воєнних ризиків;

– виконання зобов'язань, що випливають з договорів добровільного медичного страхування. Національний банк України рекомендував використовувати дистанційні методи обробки страхових випадків у зоні бойових дій;

– страхування українців, які виїхали за кордон. Скасовано обмеження щодо необхідності перебування страхувальників на території України під час оформлення полісу. Можливість дистанційного продовження терміну дії полісу страхування подорожуючих та КАСКО шляхом реєстрації на сайті та оплати банківською картою, надання телемедичних послуг;

– з 1 липня 2023 року Національний банк України підвищив страхові суми за договорами ОСЦПВ для власників наземних транспортних засобів. Максимальний

розмір компенсації у разі виконання «Європротоколу» – до 80 000 грн.;

– труднощі в плануванні подальших заходів.

Можна стверджувати, що в період воєнного стану не виконується основне завдання функціонування страхового ринку, оскільки він забезпечує фінансовий захист клієнтів від подій непередбачуваного характеру, що призводять до часткової або повної втрати майна, працездатність і стан здоров'я тощо. Тому назріла нагальна потреба у з'ясуванні питання захисту від військових ризиків та створенні ефективного механізму захисту від військових ризиків.

РОЗДІЛ 3

ПРОБЛЕМИ ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ РИНКУ СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

3.1. Перешкоди розвитку ринку страхування на сучасному етапі

Завдяки перетворенням України в незалежну демократичну державу з ринковою економікою склалися умови, які сприяли виходу країни на міжнародний страховий ринок. Нова система господарювання в Україні істотно змінила організацію страхової справи. Цей сектор економіки має стабільне щорічне зростання обсягів наданих послуг, що робить страхування в Україні однією з найефективніших галузей, що забезпечує підвищення рівня страхового захисту майна в країні. Незважаючи на номінальне зростання страхового ринку в довоєнний період, його внесок у валовий внутрішній продукт залишається невеликим.

Тому проблеми, пов'язані з розвитком ринку страхування України, залишаються актуальними й досі.

Завдяки розвитку певних умов, які сприяли цьому процесу, Україна змогла вийти на міжнародний ринок страхування.

Однією з основних цілей розвитку ринку страхування є підвищення страхового захисту майнових інтересів фізичних та юридичних осіб, що дає змогу скоротити витрати держави на запобігання та ліквідацію наслідків стихійного лиха, катастроф і техногенні аварії.

Низький рівень страхової культури є однією з найбільших перешкод для розвитку ринку страхування в Україні. Населення не усвідомлює необхідність

страхування як складової захисту життя, здоров'я та майна від різноманітних ризиків.

Слід зазначити, що страхова культура поділяється на страхову культуру фізичних осіб і страхову культуру юридичних осіб, оскільки послугами страхових компаній користуються як приватні особи, так і компанії. Особливо гостро ця проблема стоїть в Україні, оскільки страхова культура населення та економіки є досить низькою порівняно з іншими країнами світу.

Для забезпечення стабільного розвитку ринку страхування в Україні необхідна постійна робота з підвищення страхової грамотності населення та компаній. Порівняно з країнами з високорозвиненою економікою рівень страхової культури в Україні є значно нижчим, що призводить до того, що громадяни здебільшого покладаються на підтримку держави чи родичів як основний засіб захисту, не забезпечуючи ефективного розвитку страхового ринку та повноцінного захисту своїх майнових інтересів.

В Україні існує значна кількість проблем, які стримують розвиток страхування життя в країні. Низька довіра населення, відсутність гарантій у разі банкрутства страхової компанії, недостатні права споживачів страхових послуг, низька платоспроможність населення, збитковість підприємств, відсутність привабливих інструментів інвестування для страховиків, недосконалий механізм недержавного пенсійного забезпечення. страхування та недостатнє кадрове та наукове забезпечення – усе це заважає ефективному розвитку ринку страхування в Україні.

Проте, якщо держава зможе вирішити ці проблеми, страхування має потенціал стати ефективним механізмом підтримки національної економіки, забезпечуючи захист бізнесу та окремих громадян від непередбачуваних витрат і збитків, не вимагаючи значних коштів з державного бюджету.

Необхідно брати активну участь у створенні умов для розвитку страхування життя в Україні. Для цього необхідні якісні наукові дослідження та послідовна

реалізація практичних заходів з боку держави, страхових компаній та суспільства в цілому. Тільки так можна досягти позитивного результату у цій сфері та створити сприятливе середовище для забезпечення надійного захисту громадян та компаній своїх майнових інтересів.

Страховання життя є необхідною складовою довгострокових інвестицій в економіку країни, що дозволяє значно підвищити її конкурентоспроможність. Розвиток ринку страхування життя є показником економічного зростання країни та розвитку інвестиційного ринку, що в свою чергу сприяє підвищенню його привабливості для іноземних інвесторів та забезпеченню стабільності фінансової системи. Тому важливо підтримувати та розвивати ринок страхування життя в країні.

Можна виділити такі основні проблеми, які стримують розвиток ринку страхування життя в Україні:

- незважаючи на прогрес у страховій галузі, правова система має значні недоліки, включаючи неповну правову базу, погане регулювання страхового посередництва та неадекватний державний контроль страхової діяльності:

- низька довіра споживачів;

- у типовій для України неструктурованості економіки існує низка проблем, які гальмують розвиток страхової сфери. Серед них слід виділити високу інфляцію, яка призводить до знецінення грошових ресурсів і ускладнює стабільний розвиток страхового ринку. Ще однією проблемою є поширення неконтрольованого іноземного капіталу в страховий сектор, що може призвести до погіршення якості страхових послуг та порушення конкуренції на ринку;

- причини, що лежать на рівні тіньової економіки, такі як шахрайство страховальників, фіктивне «перестраховання», легалізація доходів, отриманих злочинним шляхом.

З метою забезпечення подальшого розвитку страхування життя в Україні прийнято стратегію розвитку страхового ринку, яка передбачає реалізацію заходів

щодо посилення прозорості та передбачуваності державної політики щодо страхового ринку, а також сприяння в тому числі координація діяльності державних і неурядових організацій та зменшити негативний вплив непередбачуваних стихійних лих на економіку України.

Реалізація цієї стратегії була спрямована на підвищення ефективності функціонування ринку страхування та забезпечення рівня захисту інтересів компаній та окремих громадян України.

У 2023 році українські страхові компанії показали позитивну динаміку за більшістю показників, але частка на страховому ринку залишилася на колишньому рівні. Загалом ринок страхування пережив війну завдяки державній політиці, спрямованій на забезпечення прозорості та передбачуваності страхової галузі, координацію діяльності державних і недержавних інституцій та зменшення негативного впливу війни на економіку України.

З метою підвищення якості ринку страхування та створення потужного джерела внутрішнього довгострокового інвестування державна страхова політика має бути спрямована на вирішення багатьох завдань. Першим кроком є розвиток динамічного та сучасного ринку страхування, який пропонує широкий спектр страхових послуг та має розвинену інфраструктуру. Крім того, важливо забезпечити швидку та ефективну адаптацію українського ринку страхування до світових вимог фінансового регулювання та нагляду та активно співпрацювати з європейськими та міжнародними організаціями.

Отже, з метою подолання кризових тенденцій на ринку страхування України та покращення фінансового стану страхових компаній необхідно розробити механізми протидії порушенням умов виплати страхового відшкодування та врегулювання ситуацій відмови у його виплаті.

3.2. Тенденції вдосконалення нормативно-правового регулювання діяльності на ринку страхування

Сьогодні ринок страхування зумів не тільки вистояти, а й адаптувати свою роботу до умов війни. У той же час ринок залишається зіткнутися з численними викликами через безпрецедентно складні умови, в яких доводиться працювати страховикам, їх клієнтам і регулятору.

Найбільшими проблемами на ринку страхування під час війни були:

1. Забезпечення нормативних вимог страховиками. Головною метою Національного банку України є забезпечення розвитку платоспроможного, стабільного та прозорого ринку, здатного виконувати свої зобов'язання перед клієнтами. З цією метою Національний банк України постійно адаптує нормативні вимоги до потреб часу та сучасних умов ведення бізнесу. На початку повномасштабного вторгнення РФ ці вимоги були спрощені. Це дозволило страховому ринку вистояти та покращити роботу в умовах воєнного часу. Такі заходи планувалося ввести на відносно обмежений період, оскільки було зрозуміло, що будь-яке послаблення регуляторних вимог негативно позначиться на ринку. Власне, з часом Національний банк України почав фіксувати ознаки порушення окремими компаніями критичних фінансових норм та здійснення ризикової діяльності. Щоб уникнути подальшого погіршення ситуації та ослаблення ринку, сьогодні оновлено регуляторні підходи.

Перш за все, Національний банк України відновив обов'язок подавати достовірну звітність своєчасно та в повному обсязі. Це дозволило регулятору отримувати інформацію про фінансовий стан та діяльність учасників страхового ринку та своєчасно реагувати на проблемні моменти їх діяльності. Також відновлено застосування заходів впливу до страховиків за порушення нормативів платоспроможності та ризиковості господарської діяльності, інспекційних

перевірок та переліку ознак, які можуть свідчити про провадження страховиком ризикової діяльності. Відповідність оновленим вимогам є одним із найбільших викликів, які сьогодні постають перед страховим ринком.

2. Хеджування воєнних ризиків. Сьогодні більшість договорів приватного страхування, укладених на українському ринку, не забезпечують покриття збитків, завданих воєнними діями. Страхування таких ризиків здійснювалося страховиками переважно лише в корпоративному сегменті та було обмеженим через складність процесу андеррайтингу, високі витрати та низьку місткість українського ринку страхування та перестрахування воєнних та інших катастрофічних ризиків. Страхування та перестрахування воєнних ризиків пропонує обмежена кількість страховиків у світі. Адже вони користуються особливими умовами свого страхування. На жаль, з початком війни отримати перестраховий захист воєнних ризиків, а отже і укласти такі договори страхування, стало абсолютно неможливо, оскільки війна перестала бути ризиком для України, а стала реальністю. Це як застрахувати корабель, який уже потрапив у шторм.

Але з метою захисту інтересів громадян, юридичних осіб та держави це питання в подальшому необхідно це з'ясувати. Держава вже розглядає різні варіанти запровадження ефективного механізму захисту від таких ризиків. Доцільно було б змінити підходи страховиків до покриття таких ризиків і, відповідно, переглянути умови страхових продуктів з огляду на можливе покриття як прямих наслідків воєнних ризиків, так і «вторинних» наслідків війни (вибух мін та інших боєприпасів). Фактично це стане можливим після закінчення активних бойових дій.

Одним із механізмів вирішення цієї проблеми є створення на державному рівні спеціального компенсаційного фонду чи пулу із залученням грошей донорів та страховиків. Як показує успішний міжнародний досвід, можливе створення подібних фондів на засадах державно-приватного партнерства.

3. Добровільне медичне страхування. Серйозним викликом для ринку стало виконання зобов'язань перед клієнтами за договорами добровільного медичного страхування. Особливо в регіонах, де ведуться активні бойові дії, та на тимчасово окупованих територіях. Багато страховиків запровадили можливість пропонувати медичні консультації в онлайн-форматі в регіонах, де фізично важко дістатися до лікарні. На початку війни Національний банк України рекомендував страховикам спростити процедуру врегулювання випадків за наявності ознак страхування. Страховики особливо рекомендують надавати перевагу електронним документам та копіям необхідних документів. Використання дистанційних методів врегулювання страхових випадків стало запорукою виконання зобов'язань страховика у сфері добровільного медичного страхування. У відносно спокійних регіонах страховики змогли швидко адаптувати свої бізнес-процеси до вимог війни і, як завжди, запропонувати добровільне медичне страхування.

4. Страхування за кордоном. Ще одним викликом воєнного часу є страхування українців, які виїхали за кордон, рятуючись від війни. Усвідомлюючи комунікаційні та логістичні труднощі, українські страховики з початку війни пропонують переселенцям можливість придбати договори страхування онлайн. До них належать як міжнародні «автоцивільні» договори («Зелена карта»), так і договори страхування подорожей. Зокрема, на початку війни більшість страховиків зняли обмеження щодо необхідності перебування страхувальників на території України під час оформлення поліса. Крім того, багато страховиків розширили перелік послуг для клієнтів за кордоном – можливість дистанційно продовжити термін дії туристичної страховки та страхування КАСКО, зареєструвавшись на сайті та оплативши банківською картою, послуги телемедицини з українськими лікарями пропонують спрощення процедури для розгляду страхових подій, що сталися за кордоном. Для отримання надійного захисту та збереження вітчизняного страхового ринку Національний банк України рекомендує громадянам, які виїжджають за кордон на власних автомобілях, оформити поліс «Зелена карта» в

українських страховиків. Сьогодні такі поліси можна оформити, в тому числі онлайн, як на короткий термін (до 60 днів), так і на більший термін.

5. Автоцивілка. Війна вдарила по кишенях багатьох українців. З метою кращого фінансового захисту українців Національний банк України з 1 липня 2022 року підвищив страхові суми в рамках обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів. Це особливо актуально в умовах зростання цін на автозапчастини та комплектуючі. При цьому вартість поліса для споживачів істотно не зросла. Крім того, збільшено граничний розмір страхового відшкодування шкоди майну потерпілих у разі створення «Європротоколу» до 80 тис. грн. Це дозволить більшій кількості постраждалих у ДТП отримати страхові виплати без виклику на місце ДТП представників Нацполіції, які під час воєнного стану часто беруть участь у захисті країни.

Національний банк України також продовжує роботу над розробкою нової редакції Закону України «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів» [9]. Це дасть змогу адаптувати механізм захисту постраждалих у ДТП до вимог законодавства ЄС. Зокрема, планується поступове збільшення страхових сум, удосконалення системи відшкодування потерпілим, ширше впровадження електронних технологій, посилюється розширення гарантійних та інформаційних функцій Моторного страхового бюро України (МТСБУ). Крім того, буде упорядкована система корпоративного управління МТС та вдосконалено державний нагляд за цим видом страхування.

Вітчизняний страховий ринок продовжує наближатися до стандартів ЄС.

Національний банк України оновив низку законодавчих, нормативно-правових актів щодо реєстрації та діяльності учасників ринку страхування з метою імплементації вимог Законів України «Про страхування» [5] та «Про фінансові послуги та фінансові компанії» [4], які ввійшли в дію з 01 січня 2024 року.

Нові закони реорганізують систему регулювання ринку небанківських фінансових послуг відповідно до норм Європейського Союзу з метою підвищення його стабільності, зокрема: запровадження ризик-орієнтованого нагляду, посилення захисту прав споживачів тощо, введення чітких вимог до організації систем корпоративного управління та внутрішнього контролю. При цьому можливості небанківських фінансових компаній розширюються завдяки вдосконаленню ліцензійних норм:

1. Постанова Правління НБУ «Положення про характеристики та класифікаційні ознаки класів страхування, особливості здійснення діяльності зі страхування та укладання договорів за класами страхування» від 25 грудня 2023 року №182 встановлює перехід від видів страхування до галузей страхування, а також переоформлення діючих ліцензій страховиків, встановлює вимоги до укладення та виконання договорів страхування залежно від групи галузей страхування [11].

2. Постанова Правління НБУ «Положення про вимоги до системи управління страховика» від 27 грудня 2023 року №194 уточнює особливості структури системи управління страховиком та системи внутрішнього контролю за моделлю трьох ліній захисту залежно від важливості страховика [12].

3. Постанова Правління НБУ «Положення про авторизацію осіб, які мають право здійснювати актуарну діяльність у сфері страхування, та осіб, які можуть виконувати обов'язки відповідального актуарія» від 25 грудня 2023 року №187 встановлює кваліфікаційні вимоги до актуаріїв, які є ключовими особами страховика, та порядок ведення Національним банком України реєстру актуаріїв [13].

4. Постанова Правління НБУ «Положення про порядок та умови укладення договору страхування відповідальності суб'єкта аудиторської діяльності перед третіми особами» від 20 грудня 2023 року №168 встановлює умови укладення договору страхування відповідальності суб'єкта аудиторської діяльності, що

передбачає проведення аудиту фінансової звітності, обов'язковість якого визначена Законом України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» [15].

5. Постанова Правління НБУ «Положення про добровільний вихід з ринку страховика та передачу страховиком страхового портфеля» від 25 грудня 2023 року №184 встановлює умови та особливості виходу страховика з ринку за рішенням власників, порядок отримання відповідного погодження Національного банку України, анулювання ліцензії та ліквідації [16].

Водночас втрачають чинність нормативно-правові акти Національної комісії з регулювання ринків фінансових послуг (постанова Правління НБУ від 25 грудня 2023 року №185), а також змінюються деякі нормативно-правові акти Національного банку України (постанова Правління НБУ від 25 грудня 2023 року №186).

Нові вимоги набули чинності з 1 січня 2024 року з перехідним періодом до 30 червня 2024 року, щоб страховики адаптували свою діяльність до нових вимог.

З 1 січня 2026 року набудуть чинності вимоги щодо віднесення страховиків до категорії «значимі» за критеріями, визначеними Національним банком України.

Актуарії з дійсним сертифікатом відповідності мають два роки для реєстрації за новим режимом, інакше сертифікат вважатиметься анульованим.

ВИСНОВКИ

Отже, ринок страхування України вже пройшов етап становлення та перебуває на етапі свого розвитку, але не став реальним фактором стабільності та не відповідає завданням української економіки за своїми особливостями та тенденціями розвитку. світові страхові ринки. Це призводить до значного затягування глобального процесу формування світової фінансової системи.

Ринок страхування України, на відміну від страхових ринків розвинених країн ЄС, характеризується високою часткою компаній «non-life» і низькою часткою компаній зі страхування життя. Це є свідченням низького рівня соціальної захищеності населення України на відміну від європейських країн, адже страхування життя забезпечує фінансову підтримку не лише на випадок смерті чи втрати працездатності, а особливо після досягнення пенсійного віку. Зокрема, в Європі виплати за довгостроковими договорами страхування зазвичай складають основу доходу громадян пенсійного віку.

У 2023 році (після падіння у 2022 році) можна спостерігати тенденції відновлення всіх ключових фінансових показників страхових компаній, таких як: валові та нетто страхові премії, валові та нетто страхові виплати, страхові резерви та активи страховиків. На основі аналізу макроекономічних показників розвитку страхової галузі можна зробити висновок, що Україна характеризується низьким рівнем проникнення страхування та високим рівнем страхових виплат.

У період воєнного стану ринок страхування зазнав значних труднощів, але зумів вистояти, про що свідчать основні показники діяльності.

Очікується, що посилення регулювання та нагляду сприятиме відновленню та подальшому розвитку цього ринку. Національний банк України визначив пріоритетні напрямки нагляду на період воєнного стану. Серед викликів, з якими зіткнувся страховий ринок у період воєнного стану, – вирішення питання

відшкодування збитків, завданих воєнними діями. Важливо переглянути підходи страхових компаній до можливості покриття таких ризиків та адаптувати умови страхових продуктів до специфіки війни (покриття ризиків від прямого впливу військових дій та їх наслідків).

У міжнародній практиці діють особливі умови страхування та перестраховання воєнних ризиків. Національний банк України розробив механізм захисту від воєнних ризиків через створення державного компенсаційного фонду із залученням коштів донорів та страховиків.

Найбільший виклик в умовах багаторічної війни – спланувати кроки розвитку ринку в майбутньому:

1. У період відновлення економіки України після війни страховики повинні залучатися до страхування ризиків у пріоритетних напрямках економічного розвитку. Зокрема, у сферах логістики, будівництва, сільського господарства, енергетики, вантажних перевезень, відновлення інфраструктури, іпотечного кредитування, лізингу, інформаційних технологій та інвестицій.

2. Подальший розвиток особистого страхування. Зокрема, Національний банк України має всебічно сприяти створенню умов для широкого впровадження медичного страхування. Це дає змогу фінансувати вторинну та третинну медичну допомогу з переходом на державне замовлення послуг у закладів охорони здоров'я.

3. Зміна страхового асортименту, розширення сфери страхування та включення поточних ризиків, особливо воєнних.

Водночас нововведення в регулюванні діяльності страховиків (нові положення, вимоги до формування резервів, системи внутрішнього контролю, управління ризиками тощо) набудуть чинності після припинення воєнного стану з урахуванням ситуації на ринку в післявоєнній перспективі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 року № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (дата звернення: 20.04.2024).
2. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 20.04.2024).
3. Про акціонерні товариства: Закон України від 27 липня 2022 року № 2465-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2465-20#Text> (дата звернення: 20.04.2024).
4. Про фінансові послуги та фінансові компанії: Закон України від 14 грудня 2021 року № 1953-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1953-20#Text> (дата звернення: 20.04.2024).
5. Про страхування: Закон України від 18 листопада 2021 року № 1909-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1909-20#Text> (дата звернення: 20.04.2024).
6. Про господарські товариства: Закон України від 19 вересня 1991 року № 1576-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1576-12#Text> (дата звернення: 20.04.2024).
7. Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності: Закон України від 11 вересня 2003 року № 1160-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1160-15#Text> (дата звернення: 20.04.2024).
8. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення функцій щодо державного регулювання ринків фінансових послуг: Закон України від 22 листопада 2023 року № 3498-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3498-20#Text> (дата звернення: 20.04.2024).
9. Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів: Закон України від 1 липня 2004 року

№ 1961-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1961-15#Text> (дата звернення: 20.04.2024).

10. Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність: Закон України від 21 грудня 2017 року № 2258-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2258-19#Text> (дата звернення: 20.04.2024).

11. Положення про характеристики та класифікаційні ознаки класів страхування, особливості здійснення діяльності зі страхування та укладання договорів за класами страхування / Постанова Правління НБУ від 25 грудня 2023 року №182. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0182500-23#Text> (дата звернення: 20.04.2024).

12. Положення про вимоги до системи управління страховика / Постанова Правління НБУ від 27 грудня 2023 року №194. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0194500-23#Text> (дата звернення: 20.04.2024).

13. Положення про авторизацію осіб, які мають право здійснювати актуарну діяльність у сфері страхування, та осіб, які можуть виконувати обов'язки відповідального актуарія / Постанова Правління НБУ від 27 грудня 2023 року №194. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0187500-23#Text> (дата звернення: 20.04.2024).

14. Положення про авторизацію осіб, які мають право здійснювати актуарну діяльність у сфері страхування, та осіб, які можуть виконувати обов'язки відповідального актуарія / Постанова Правління НБУ від 25 грудня 2023 року №187. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0187500-23#Text> (дата звернення: 20.04.2024).

15. Положення про порядок та умови укладення договору страхування відповідальності суб'єкта аудиторської діяльності перед третіми особами / Постанова Правління НБУ від 20 грудня 2023 року №168. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0168500-23#Text> (дата звернення: 20.04.2024).

16. Положення про добровільний вихід з ринку страховика та передачу страховиком страхового портфеля / Постанова Правління НБУ від 25 грудня 2023 року №184. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0184500-23#Text> (дата звернення: 20.04.2024).

17. Стратегія розвитку фінансового сектору України до 2025 року. Звіт про реалізацію за 2022 рік. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Strategy_finsector2025_zvit_2022.pdf?v=5 (дата звернення: 20.04.2024).

18. Барановський О.І. Регулювання функціональних і структурних трансформаційних процесів у фінансовому секторі. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2020. Т. 1. № 32. С. 292-306.

19. Богріновцева Л., Заїчко І., Ключка О. Розвиток та впровадження інноваційних підходів до фінансового управління страховими компаніями в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2024. 60.

20. Богріновцева Л., Боднарук О. Шляхи протидії страховому шахрайству в сучасних умовах розвитку. *Європейський науковий журнал Економічних та Фінансових інновацій*. 2024. 1(13). С. 107–117.

21. Вовк В., Жежерун Ю., Костогриз В. Страховий ринок України у період дії воєнного стану: фінансовий та маркетинговий аспекти. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 3 (35). С. 119–131.

22. Вовчак О.Д. Страхова справа. К.: Знання, 2011. 391 с.

23. Волосович С., Фоміна О. Технологічні інновації на страховому ринку. *Вісник Київського національного торговельно-економічного університету*. 2018. № 5. С. 124–137.

24. Гарматій Т. Д. Проблеми розвитку ринку страхових послуг в Україні. *Фінанси України*. 2017. № 10. С. 19–23.

25. Гарматій Т.Д. Проблеми розвитку страхового ринку України. *Банківська справа*. 2018. №5. С. 223.

26. Городніченко Ю.В. Тенденції та перспективи розвитку страхового ринку України. *Економіка і суспільство*. 2017. № 10. С. 569–573.
27. Гринчишин Я.М., Прокопюк А.В. Стан та перспективи розвитку страхового ринку України. *Молодий вчений*. 2017. №3 (43). С. 622-626.
28. Гутко Л.В. Страховий ринок України: стан, проблеми розвитку та шляхи їх вирішення. *Економіка. Фінанси. Право*. 2018. № 7. С. 19–24.
29. Докторова Н. П. Механізми державного регулювання страхової діяльності в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з держ. упр. : 25.00.02. Державний університет управління. Донецьк, 2008. 19 с.
30. Дубина М. Роль механізмів гарантування виплат у підвищенні рівня страхової довіри в Україні. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2018. № 1 (13). С. 119-130.
31. Залєтов О. Страхування: навч. посіб. Київ: Міжн. Аген-ція «BeeZone», 2003. 304 с.
32. Золотарова О.В. Ключові тенденції та пріоритети розвитку ринку страхових послуг в Україні. *Економіка і держава*. 2017. № 11. С. 413–420.
33. Житар М.О. Оцінка функціонування страхового ринку України в умовах глобалізації. *Інфраструктура ринку*. 2020. № 41. С. 261–266.
34. Житар М.О., Чамор Г.С. Фінансова стійкість страхових компаній: управління ризиками. *Збірник наукових праць Університету державної фіскальної служби України*. 2019. № 1. С. 7–19.
35. Івашина Г.В. Страховий ринок України перехідного періоду. *Банківська справа*. 2016. № 7. С. 2
36. Кужелєв М.О., Меженська В.В. Діагностика фінансового стану корпорації в умовах динамічного зовнішнього середовища. *Схід*. 2012. № 1. С. 62–67.
37. Лащик І., Кондрат І., Віблій П., Білець В. Страховий ринок України: сучасний стан та перспективи розвитку. *Галицький економічний вісник*. 2020. № 5 (66). С.105-112.

38. Марина А., Пеценко М. Страховий ринок України в умовах війни. *Цифрова економіка та економічна безпека*. (5 (05)). С. 44–51.
39. Мілошевич Н. Сучасні реалії та тенденції розвитку страхових компаній в Україні. *Гроші, фінанси і кредит. Інфраструктура ринку*. 2019. Вип. 38. С. 360-366.
40. Осадець С. Страхові послуги: підручник. Київ: КНЕУ, 2007. 464 с.
41. Пономарьова О. Б. Визначення проблем страхового ринку та їх вирішення. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2015. №5.
42. Рудь І.Ю. Страховий ринок України: аналіз та перспективи розвитку. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2019. Вип. 23. Ч. 2. С. 87-91.
43. Соболев Р. Г. Сутність державного регулювання страхової діяльності в Україні. *Державне будівництво*. 2009. № 1.
44. Сосновська О.О., Сіренька І.І. Тенденції інноваційного розвитку страхових компаній в Україні. *Європейський науковий журнал Економічних та фінансових інновацій*. 2021. Т. 2. № 8. С. 20–30.
45. Супрун Н. В. Проблеми впровадження системи Solvency II у діяльність українських страхових компаній. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2018. Вип. 22. Ч. 3. С. 77-81.
46. Філонюк О.Ф. Державне регулювання страхової справи в контексті концепції розвитку страхового ринку України до 2010 року. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2006. Вип. 81–82. С. 47–51
47. Яценко О. Нові вимоги до платоспроможності страховиків. Матеріали семінару НБУ «Стан фінансового сектору України та його готовність до впровадження нових регуляторних вимог». 12 с.
48. Serikova G. S. Features of state regulation of the EEU countries' insurance markets Karaganda economic university of Kazpotrebsoyuz. 2019. № 3 (83). P. 104-108.

49. Zhytar M., Andrushchenko D., Yasentiuk A. Modern Trends in the Development of the Insurance Services Market. The Baltic Scientific Journals «Socio World». 2021. № 4. P. 47–53.

50. Закон про «спліт»: на ринку страхування очікується серйозна турбулентність. Публічний аудит. URL: <http://publicaudit.com.ua/news/zakon-pro-split-chyvytrymaye-rynok-strahuvannya-v-ukrayini> (дата звернення: 20.04.2024).

51. Тенденції 2023 в управлінні маркетинговими комунікаціями. Аналітичний звіт. URL: <https://vrk.org.ua/images/Factum%20Group%20Marketing%20Directors%20Poll%20Report%202022.pdf> (дата звернення: 20.04.2024).

52. Гаркуша Т. Страхування в умовах війни: тренди та виклики. Опитування СК. URL: <https://banker.ua/uk/projects/strahuvannya-v-umovax-vijni-opytuvannia-sk> (дата звернення: 20.04.2024).

53. Бурбель Л. Шість головних викликів, з якими зустрівся страховий ринок упродовж шести місяців війни. Інформаційне агентство «Interfax-Україна». URL: <https://interfax.com.ua/news/blog/856594.html> (дата звернення: 20.04.2024).

54. Стратегія розвитку фінансового сектору України. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Strategy_finsector_NBU.pdf?v=5 (дата звернення: 20.04.2024).

55. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://www.bank.gov.ua> (дата звернення: 20.04.2024).